

Robert Lizak

Uniwersytet Pomorski w Słupsku

ORCID: 0000-0001-7980-2409

robertpol25@wp.pl

<https://doi.org/10.34858/api.4.2025.91>

**O KOMPLEMENTARNYM ZWIĄZKU
MIĘDZY BUSINESS JUDGEMENT RULE
W PRAWIE STANU DELAWARE A WYTYCZNYMI
U.S. DEPARTMENT OF JUSTICE
W ZAKRESIE KORPORACYJNYCH PROGRAMÓW COMPLIANCE**

Wprowadzenie

Na początku XX w. w Stanach Zjednoczonych miały miejsce skandale finansowe w amerykańskich korporacjach (Enron i WorldCom)¹, które stały się przyczynkiem do uzupełnienia dotychczasowych oraz wprowadzenia nowych rozwiązań prawnych, w tym *hard law* i *soft law*, mających istotny wpływ na przestrzeganie prawa przez korporacje. Inicjatywy te zdynamizowały wzrost znaczenia ładu korporacyjnego

¹ Enron Trial Exhibits and Releases, The U.S. Department of Justice, Archives, www.justice.gov/archive/index-enron.html; D.R. Beresford, N. Katzenbach, C.B. Rogers, Jr., *Report of Investigation by the Special Investigative Committee of the Board of Directors of WORLDCOM, INC.*, EX-99.1 3 dex991.htm, March 31, 2003.

(*corporate governance*)², zgodności z prawem (*compliance*)³ i odpowiedzialności menedżerów, zwłaszcza korporacyjnej czy karnej. Spośród wszystkich inicjatyw podjętych w Stanach Zjednoczonych w celu wzmocnienia zaufania do otoczenia korporacyjnego, na szczególną uwagę zasługuje znana w prawie Delaware od ponad stu lat zasada biznesowego osądu (*Business Judgment Rule*, BJR) i wytyczne Departamentu Sprawiedliwości Stanów Zjednoczonych (*U.S. Department of Justice*, DOJ) w sprawie Oceny Korporacyjnych Programów Zgodności (wytyczne DOJ)⁴.

Zasadę biznesowego osądu uregulowano w § 144 (a)(1)-(3) Ogólnego Prawa Korporacyjnego stanu Delaware (*Delaware General Corporation Law*, DGCL), która stanowi dynamiczną doktrynę równoważącą swobodę decyzyjną menedżera z jego odpowiedzialnością. Mówiąc inaczej, w przypadku zastosowania BJR menedżer nie ponosi odpowiedzialności korporacyjnej za szkodę powstałą wskutek podjętej decyzji biznesowej, pod warunkiem spełnienia przesłanek określonych w § 144 (a)(1)-(3) DGCL⁵. Co oczywiste, przywołanie BJR ze stanu Delaware nie jest przypadkowe⁶, bowiem ukształtowano w nim na tyle dogodne otoczenie do prowadzenia działalności gospodarczej, w tym system prawa i orzecznictwo⁷, że stało się ono jedną z najbardziej popularnych jurysdykcji w Stanach Zjednoczonych do prowadzenia tego typu działalności od początku XX w.⁸. Z kolei w wytycznych DOJ zawarto dość skrupulatne

² Według A. Cadbury ład korporacyjny to system, za pomocą którego firmy są kierowane i kontrolowane. Zob. *The Financial Aspects of Corporate Governance*, The Committee on the Financial Aspects of Corporate Governance, 1 December 1992, pkt 2.5. Por. B. Tricker, *Corporate Governance: Principles, Policies and Practices*, Third Edition, Oxford University Press 2015, s. 30-32.

³ Zgodnie z § 8B2.1. (c)(1) U.S. Sentencing Guidelines for Organizations, „Program zgodności i etyki” oznacza program mający na celu zapobieganie zachowaniom przestępczym i ich wykrywanie.

⁴ *Evaluation of Corporate Compliance Programs*, U.S. Department of Justice, Criminal Division, updated September 2024.

⁵ Z brzmienia § 144 (a)(1)-(3) DGCL wyodrębniono pięć przesłanek, których łączne spełnienie umożliwia ochronę zarządzającego przed odpowiedzialnością korporacyjną, tj. 1) nie zaistniał konflikt interesów (§ 144 (a)), 2) decyzję podjęto w oparciu o istotne fakty i z należytą starannością (§ 144 (a)), 3) decyzję podjęto w dobrej wierze i bez rażącego niedbalstwa (§ 144 (a)(1) DGCL), 4) decyzja była świadoma, niewymuszona i potwierdzona w głosowaniu zgodnym (§ 144 (a)(2) DGCL), 5) decyzję podjęto w sposób uczciwy wobec korporacji i jej akcjonariuszy (§ 144 (a)(2) DGCL).

⁶ Por. W.J. Carney, G.B. Shepherd, J.S. Bailey, *Lawyers, Ignorance, and the Dominance of Delaware Corporate Law*, „Harvard Business Law Review” 2012, vol. 2, s. 124-150; L.S. Black, Jr., *Why Corporations Choose Delaware*, Delaware Department of State, Division of Corporations, 2007.

⁷ Por. L. Cunningham, *Delaware Corporate Law Debate Feeds a Robust and Balanced System*, „Bloomberg Law”, December 11, 2024; J.E. Fisch, *The Peculiar Role of the Delaware Courts in the Competition for Corporate Charters* University of Pennsylvania, „University of Cincinnati Law Review” 2000, vol. 68, s. 1061-1100; Delaware Courts, Judicial Branch, Opinions and Orders, courts.delaware.gov/opinions.

⁸ Pod koniec 2023 r. w Delaware osiągnięto rekordową liczbę zarejestrowanych podmiotów gospodarczych wynoszącą ponad 2 mln. W tym samym roku zarejestrowano ponad 298 165 podmiotów. Ponadto, w 2023 r. Delaware jest wiodącym miejscem siedziby dla firm z listy Fortune 500, z wynikiem blisko 67,6 procent. Podkreślenia wymagają fakty, że Delaware nie jest rajem podatkowym, anonimowości i tajemnicy, jak również nie jest najtańszym miejscem do rejestracji podmiotu gospodarczego. Zob. szerzej: J.W. Bullock, *Delaware*

wskazówki umożliwiające zadawanie szczegółowych pytań przez prokuratorów w postępowaniach karnych dotyczących przestępstw korporacyjnych, które łącznie mają ułatwić ocenę korporacyjnych programów zgodności. Na tę ocenę składa się kompleksowość korporacyjnego programu zgodności, rzetelność i dobra wiara w jego stosowaniu, a także efektywność działania programu w praktyce. W ocenie autora niniejszej publikacji, łączne zestawienie obydwu rozwiązań zawartych w dwóch aktach o charakterze *hard law* i *soft law* nie tylko wpływa na sytuację procesową menedżera, a także korporacji oraz ewentualne poniesienie przez nich odpowiedzialności lub zwolnienie z niej, ale przede wszystkim jest narzędziem „*soft power*”⁹, czyli „subtelnym” instrumentem wpływu na menedżerów i korporacje w celu zachęcenia ich do samokontroli poprzez filozofię „kija i marchewki”¹⁰, a następnie zainicjowanie ofensywnego promowania etycznego postępowania i ograniczania zachowań niezgodnych z prawem.

Celem artykułu jest zestawienie ze sobą BJR i wytycznych DOJ oraz wykazanie komplementarnego związku między *hard law* (prawo Delaware) i *soft law* (wytyczne DOJ), który nie tylko przesądza o uzupełnianiu się obydwu rozwiązań, ale i wzajemnym wzmacnianiu się, choćby dlatego, że BJR określa przesłanki i zakres ochrony decyzji menedżerów przed odpowiedzialnością korporacyjną¹¹, a wytyczne DOJ określają minimalne standardy organizacyjne chroniące korporacje przed odpowiedzialnością karną. Powyższe pozwala również zobrazować potrzebę odnalezienia się menedżera i korporacji na dwóch zbieżnych ze sobą płaszczyznach: ustawowej oraz pozaustawowej. W celu potwierdzenia tak postawionej hipotezy zasadne było omówienie podstaw normatywnych BJR i wytycznych DOJ, aby ukazać funkcjonalny zbieg ich celów, tj. wspierania transparentności i stabilności obrotu gospodarczego. Z kolei ujęcie zagadnienia z perspektywy funkcjonalnej ma ułatwić wykazanie ich komplementarności, w tym motywacji do ustanawiania programów zgodności oraz zapewnienia ich efektywności w praktyce. Takie ujęcie problemu ma wartość komparatystyczną, zwłaszcza w kontekście ułatwienia zrozumienia brzmienia art. 293 § 3 i art. 483 § 3

Division of Corporations: 2023 Annual Report, U.S. Secretary of State, 2023. Por. *Facts and Myths*, Delaware Corporate Law, corplaw.delaware.gov/facts-and-myths.

⁹ Zob. Joseph S. Nye Jr., *Think Again: Soft Power*, „Foreign Policy”, February 23, 2006, foreignpolicy.com/2006/02/23/think-again-soft-power/ [dostęp: 28.11.2022].

¹⁰ Oversight on the U.S. Sentencing Commission and Guidelines for Organizational Sanctions: Hearings Before the Subcommittee on Criminal Justice of the Committee on the Judiciary, House of Representatives, One Hundred First Congress, Second Session, March 7 and May 24, t. 4, 1990, s. 189.

¹¹ D.C. Langevoort, *Soft Law, Risk Cultures, and Law Abidingness: The Caremark Connection*, „Georgetown Law Faculty Publications and Other Works” 2022, s. 819-833.

ustawy z dnia 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych¹², w których uregulowano polską wersję zasady biznesowego osądu, jak również wzbogacenia dyskusji w przedmiocie ładu korporacyjnego, zgodności z prawem i odpowiedzialności menedżerskiej, w szczególności ukazania studium przypadku w zakresie równoważenia swobody menedżerskiej sprzyjającej innowacyjności przy jednoczesnej ochronie przed niezgodnościami z prawem.

W celu potwierdzenia hipotezy badawczej odwołano się do mechanizmów przeciwdziałania niezgodnościom z prawem i zachęt do ich wykrywania, aby ukazać różne płaszczyzny ochrony. Ujęto także zagadnienie z perspektywy podmiotowej i przedmiotowej, w celu przedstawienia wielopoziomowego oraz wielowymiarowego zakresu ochrony i odpowiedzialności podmiotowej, a także przedmiotowego uzupełnienia i wzajemnego wzmocnienia obydwu instytucji prawnych. W opracowaniu zastosowano metodę dogmatyczno-prawną, dążącą do systematyzacji BJR, a także jej wyjaśnienia na gruncie prawa i orzecznictwa stanu Delaware oraz wytycznych DOJ w prawie federalnym Stanów Zjednoczonych, z uwzględnieniem amerykańskiej literatury przedmiotu. Z kolei celem użytej metody komparatystycznej było zestawienie dwóch instytucji prawa, w tym *hard law* i *soft law*, aby wykazać komplementarny związek pomiędzy obydwoma instytucjami.

1. Podstawy normatywne i funkcjonalne BJR oraz wytycznych DOJ

Zasadę biznesowego osądu uregulowano po raz pierwszy w Ogólnym Prawie Korporacyjnym stanu Delaware (*Delaware General Corporation Law*, DGCL), który przyjęto w dniu 10 marca 1899 r., a zastosowano w orzeczeniu Sądu Kanclerskiego stanu Delaware (SK Delaware) wydanym w 1912 r. w sprawie *Bryan v. Aikin* (Del. 1912)¹³. Z kolei Sąd Najwyższy stanu Delaware (SN Delaware) w sprawie *Aronson v. Lewis* (Del. 1984) ukształtował najczęściej przywoływaną definicję BJR, zgodnie z którą zasada biznesowego osądu jest domniemaniem, że menedżer, podejmując decyzję biznesową, działał w oparciu o wiedzę, w dobrej wierze i w uczciwym

¹² Ustawa z dnia 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych, Dz. U. z 2024 r., poz. 18.

¹³ *Bryan v. Aikin*, Delaware Court of Chancery, 82 A. 817, 10 Del.Ch. 1 (1912); L.R. Carpenter, *The Delaware Corporation*, Johns Hopkins Press, 1937, s. 79; J. Seligman, *A Brief History of Delaware's General Corporation Law of 1899*, „Delaware Journal of Corporate Law” 1976, vol. 1, No. 2, s. 249-287; J. Brejda, *Czy prezes spółki powinien być filozofem? O zasadzie business judgment rule, która doczekała się swojej kodyfikacji w Polsce*, „Prawo i Więź” 2021, nr 4, s. 257-262 i przywołana tam literatura.

przekonaniu, że leży to w najlepszym interesie korporacji¹⁴. W tej sprawie SN dodał, że w przypadku braku nadużycia uprawnień taki pogląd będzie respektowany przez sądy, a ciężar dowodu spoczywa na stronie kwestionującej decyzję poprzez przedstawienie faktów obalających domniemanie BJR¹⁵. Celem ustanowienia tej zasady było równoważenie ochrony akcjonariuszy oraz swobody menedżerskiej sprzyjającej kreatywności, innowacyjności i podejmowaniu większego ryzyka w dobrej wierze, a w konsekwencji umożliwienie zwiększenia wartości akcjonariuszy¹⁶. Co ciekawe, w doktrynie amerykańskiej wskazano, że z jednej strony zasada biznesowego osądu zapoczątkowała rozwój ładu korporacyjnego¹⁷, z drugiej zaś strony, iż jest to jedno z najmniej rozumianych pojęć w prawie korporacyjnym, choćby ze względu na nieostry i niedookreślony charakter¹⁸.

Z brzmienia § 144 (a)(1)-(3) DGCL wyodrębniono sześć podstawowych obowiązków powierzonych menedżerowi, których dochowanie uzasadnia zastosowanie BJR i określa jej zakres funkcjonalny. Do tych sześciu zobowiązań należy zaliczyć obowiązek: lojalności (*duty of loyalty*), staranności (*duty of care*), działania w dobrej wierze (*good faith*), nadzoru (*duty of supervision*), ujawniania informacji korporacyjnych w związku z procesem podjęcia decyzji (*disclosure information*), podjęcia decyzji większością głosów w sposób świadomy, dobrowolny i kolegialny (*informed, uncoerced, affirmative vote of a majority of the votes*). Z powyższego wynika, że BJR pełni funkcję ochronną dla procesu podejmowania decyzji biznesowej, ale pod warunkiem łącznego wypełnienia sześciu obowiązków powierniczych wynikających z § 144 (a)(1)-(3) DGCL. Oznacza to, że dopełnienie tych zobowiązań zwalnia menedżera z odpowiedzialności korporacyjnej,

¹⁴ *Aronson v. Lewis*, 473, Supreme Court of Delaware, A.2d 805, 812 (1984); por. *Kaplan v. Centex Corp.*, Delaware Court of Chancery, 284 A.2d 119, 124 (1971); *Robinson v. Pittsburgh Oil Refinery Corp.*, Delaware Court of Chancery, 126 A. 46 (1924); por. C.G. Bishop, *A Good Faith Revival of Duty of Care Liability in Business Organization Law*, „Tulsa Law Review” 2006, vol. 41, s. 477; R.S. Summers, *Good Faith’ in General Contract Law and the Sales Provisions of the Uniform Commercial Code*, „Virginia Law Review” 1968, vol. 54, No. 2, s. 195-267; M.A. Eisenberg, *The Duty of Good Faith in Corporate Law*, „Delaware Journal of Corporate Law” 2005, vol. 31, No. 1, s. 21; D.J. Block, N.E. Barton, S.A. Radin, *The Business Judgment Rule: Fiduciary Duties of Corporate Directors*, „Aspen Law & Business” 1998, t. 1, s. 3; E. Brodsky, M.P. Adamski, *Law of Corporate Officers and Directors: Rights, Duties, and Liabilities*, West, 2011, s. 17-18; B.S. Sharfman, *The Importance of the Business Judgment Rule*, „New York University Journal of Law and Business” 2017, vol. 14, s. 29.

¹⁵ *Aronson v. Lewis*..., por. *Puma v. Marriott*, Delaware Court of Chancery, 283 A.2d 693, 695 (1971).

¹⁶ Por. E.N. Veasey, *Economic Rationale for Judicial Decisionmaking in Corporate Law*, „Business Lawyer” 1998, vol. 53, s. 693-694; *Malpiede v. Townson*, Supreme Court of Delaware, 780 A.2d 1075 (2001); J.D. Weinberg, *Delaware Court Strengthens Protections for Independent Directors*, „Harvard Law School Forum on Corporate Governance”, May 20, 2015.

¹⁷ S.M. Bainbridge, *Corporate Law*, 3rd ed., Foundation Press, 2015, s. 129-130.

¹⁸ Zob. H.G. Manne, *Our Two Corporation Systems: Law and Economics*, „Virginia Law Review” 1967, vol. 259, No. 2, s. 270; L. McMillan, *The Business Judgment Rule as an Immunity Doctrine*, „William & Mary Business Law Review” 2013, vol. 4, Iss. 2 i przywołana tam literatura.

nawet jeśli decyzja okazała się błędna i poniesiono znaczną szkodę majątkową. Istotnym jest fakt, że umyślne naruszenie prawa stanowi przesłankę uchylenia ochrony przez BJR, choćby za niedochowanie należytej staranności, rażące niedbalstwo oraz zachowanie się sposób nieuczciwy wobec korporacji i jej akcjonariuszy, dlatego co do zasady sąd nie bada merytorycznej trafności decyzji biznesowej, jeśli spełniono przesłanki BJR, ale dokładnie bada, czy w procesie jej podejmowania nie doszło do działania niezgodnego z prawem.

W 2017 r. Departament Sprawiedliwości Stanów Zjednoczonych opublikował wytyczne DOJ, które w latach 2019 i 2024 zaktualizowano, zmieniono strukturalnie i bardziej uszczegółowiono¹⁹. Wytyczne te stanowią uzupełnienie Wytycznych w sprawie wydawania federalnych wyroków skazujących (*U.S. Sentencing Guidelines*) wydanych w 1987 r. przez amerykańską Komisję ds. Wyroków (*U.S. Sentencing Commission*), w których wezwano korporacje do ustanowienia efektywnych programów zgodności i etyki, zwłaszcza w celu ułatwienia oraz ujednolicenia wymierzania kary grzywny dla korporacji w adekwatnej wysokości²⁰, a także Podręcznika sprawiedliwości (*U.S. Justice Manual*) ogłoszonego w ostatecznej wersji w 1991 r.²¹, mającego realizować dwa najważniejsze cele skazania, tj. „sprawiedliwej kary” i „odstraszania”²². Mówiąc inaczej, Stany Zjednoczone podjęły się zintensyfikowania trudu ochrony interesów, które w szczególności objęły: 1) ochronę integralności gospodarki oraz rynków kapitałowych poprzez egzekwowanie praworządności, 2) ochronę konsumentów, inwestorów i korporacji przed „złymi” podmiotami, które uzyskują nieuczciwą przewagę lub wyrządzają szkody gospodarcze poprzez naruszenie prawa, 3) zniechęcanie do praktyk biznesowych, które pozwalałyby lub promowały niezgodne z prawem postępowanie kosztem interesu publicznego²³.

Wytyczne DOJ składają się z trzech głównych części, a pierwsza z nich obejmuje kompleksowość. Punktem wyjścia do oceny przez prokuratora kompleksowości programu jest zrozumienie działalności firmy z komercyjnego punktu widzenia, czyli tego, w jaki sposób korporacja zidentyfikowała, oceniła i zdefiniowała własny profil

¹⁹ *Evaluation of Corporate Compliance Programs...*

²⁰ Zob. § 8B2.1, § 8C2.5 (f) i § 8C2.8 (11) U.S. Federal Sentencing Guidelines, Chapter Eight – Sentencing of Organizations.

²¹ W modelu „sprawiedliwej kary” kara odpowiada stopniowi winy sprawcy, natomiast w modelu „odstraszania” organizacjom oferuje się zachęty do wykrywania i zapobiegania przestępstwom. Zob. P. Desio, *An Overview of the Organizational Guidelines*, U.S. Sentencing Commission.

²² Zob. JM 9-28.300 – Factors to Be Considered, JM 9-28.800 – Corporate Compliance Programs, JM 9-28.1000 – Restitution and Remediation, Title 9: Criminal, U.S. Attorneys' Manual (znany jako Justice Manual, JM).

²³ Ibidem, JM 9-28.010 – Podstawowe zasady śledztwa korporacyjnego.

ryzyka oraz stopień, w jakim program jest poświęcony odpowiedniej kontroli oraz zasobom przy danym spektrum zagrożeń. W tym aspekcie ocenie podlega proces zarządzania ryzykiem, alokacja zasobów dostosowana do ryzyka oraz cykliczne przeglądy i w ich następstwie adekwatna aktualizacja. Kolejne kwestie podlegające ocenie to zasady oraz procedury, które powinny uwzględniać kulturę zgodności z prawem w jej codziennych działaniach, odpowiednio adekwatne szkolenie i komunikację, istnienie wydajnego i zaufanego mechanizmu, za pomocą którego pracownicy mogą anonimowo lub poufnie zgłaszać działanie niezgodne z prawem, ustanowienie sposobu postępowania opartego na ryzyku i należytej staranności wobec swoich relacji z podmiotami trzecimi, aż wreszcie kompleksową analizę należytej staranności w transakcjach fuzji oraz przejęć.

W drugiej części wytycznych DOJ dotyczących rzetelności i dobrej wiary w jego stosowaniu szczególną uwagę poświęcono zaangażowaniu kierownictwa wyższego i średniego szczebla, autonomii decyzyjnej oraz adekwatności zasobów, ustanowieniu zachęt do przestrzegania zgodności z prawem i czynników zniechęcających do odstępiania od programu zgodności. Trzecia część wytycznych DOJ dotyczy efektywności działania programu w praktyce, a ocenie podlegać powinna zdolność do: 1) okresowego przeglądania i testowania programu zgodności oraz nieustannego jego samodoskonalenia oraz ewoluowania w zależności od bieżących potrzeb, 2) sprawnego dochodzenia prawdy materialnej, 3) analizy pierwotnych przyczyn niewłaściwego postępowania oraz niezwłocznego ich unieszkodliwiania. W następstwie kwerendy wytycznych DOJ autor niniejszej publikacji wyodrębnił po kilkadziesiąt przykładowych pytań dla każdej z trzech części, które nie stanowią zamkniętej listy kontrolnej ani pełnego zakresu zastosowania jakiegokolwiek reguły. Dzieje się tak dlatego, gdyż każda sprawa odzwierciedla zróżnicowany kontekst faktyczny, a więc te same pytania w jednej sprawie mogą nie być trafne, podczas gdy w innej bardzo istotne, niektóre zaś pytania szczegółowe siłą rzeczy mogą przynależeć do więcej niż jednego pytania zasadniczego. Wytyczne DOJ zasługują na szczególną uwagę również dlatego, że stanowią standard jakości korporacyjnego programu zgodności, który charakteryzuje się – co wielce prawdopodobne – najbardziej holistycznym i kompleksowym podejściem na świecie²⁴.

²⁴ Por. *Guidelines for Good Practice in Internal Control, Ethics and Compliance*, Council of the Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), 8 February 2010; *Handbook on Anti-Corruption Ethics and Compliance for Business*, OECD, the United Nations Office on Drugs and Crime and the World Bank, 2013.

2. Mechanizmy przeciwdziałania niezgodnościom z prawem i zachęty do ich wykrywania z perspektywy BJR i wytycznych DOJ

Mimo że podjęcie jakiejkolwiek decyzji w biznesie obarczone jest ryzykiem prawnym i biznesowym, co oznacza, że generowanie straty w działalności gospodarczej często może okazać się czymś naturalnym, to niejako z założenia obdarza się menedżera zaufaniem, zakładając jego dobrą wiarę i uczciwość w zarządzaniu majątkiem w imieniu innej osoby oraz w interesie korporacji. Jednakże dodatkowo w § 144 (a)(1)-(3) DGCL ustanowiono przesłanki, w których dookreślono wzorce pożądanego zachowania, czyli sposób postępowania zgodnego z prawem, od którego zaistnienia jest uzależnione zwolnienie z odpowiedzialności korporacyjnej. Stało się tak między innymi dlatego, aby z jednej strony wesprzeć menedżera w kreatywności, innowacyjności i podejmowaniu większego ryzyka w celu zwiększenia wartości dla akcjonariuszy, a z drugiej strony ustanowić doktrynę powstrzymywania się sądu od głosu, czyli unikania przez sąd mierzenia, ważenia oraz kwantyfikowania biznesowego osądu, a nawet decydowania o jego racjonalności²⁵. Zdaniem S.M. Bainbridge'a, zminimalizowanie ryzyka prawnego i biznesowego może ułatwić stosowanie na bieżąco zestawu zasad czy standardów ładu korporacyjnego oraz zgodności z prawem, które zapewnią menedżerom przymiot działania z należytą starannością, jednocześnie umożliwiając im zakończenie w sposób efektywny procesu podejmowania decyzji²⁶. Według tego autora *remedium* na uniknięcie odpowiedzialności za ryzyko prawne i biznesowe stanowi *corporate compliance*, czyli połączenie ładu korporacyjnego ze zgodnością z prawem, stanowiące prawne ramy postępowania przyjęte w korporacji dążące do zgodności z prawem, w tym z normami *hard law* oraz *soft law*²⁷.

W następstwie przeglądu orzecznictwa SK i SN Delaware uwagę zwraca sprawa *Stone v. Ritter* (Del. 2006), w której SN Delaware orzekł, że niezależnie od przedstawienia zarzutu w postępowaniu karnym kierownictwu banku polegającego na zaniechaniu wdrożenia systemu przeciwdziałania praniu pieniędzy i poniesieniu straty, to BJR ma zastosowanie względem tego kierownictwa, ponieważ wdrożono stosowną politykę,

²⁵ S.M. Bainbridge, *The Business Judgment Rule as Abstention Doctrine*, „Vanderbilt Law Review” 2019, vol. 57, s. 83-130. Dla przykładu, w sprawie *Shlensky v. Wrigley* sąd przyjął w uzasadnieniu, że sąd nie jest uprawniony do zastępowania swoim osądem osądu dyrektorów. Sąd wręcz podkreślił, że jego spekulacje w tym zakresie są jedynie *dicta*, czyli niewiążącymi fragmentami opinii sądowych, które nie są niezbędne do rozstrzygnięcia sprawy, ale mogą być cytowane jako argumenty w przyszłych postępowaniach. Zob. *Shlensky v. Wrigley*, Illinois Appellate Court, 237 N.E.2d 776, 780 (1968).

²⁶ S.M. Bainbridge, *Corporation Law and Economics*, Foundation Press, 2002, s. 208.

²⁷ *Ibidem*.

a także procedury raportowania BSA/AML²⁸, powierzono sprawowanie nadzoru odpowiednim menedżerom oraz monitorowano w bieżący sposób zgodność z prawem. Tym samym *corporate compliance* przyczynił się do zwolnienia menedżerów z odpowiedzialności korporacyjnej, ponieważ działali oni w dobrej wierze. SN Delaware podkreślił, że zastosowanie BJR w tej sprawie nie przesądziło o tym, iż *corporate compliance* nie zawiódł. Nie mniej istotna jest sprawa *In re Caremark International Inc. Derivative Litigation* (Del. 1996). W tej sprawie SK Delaware przyjął, że menedżer ma być poinformowany o tym, co dzieje się w firmie, w tym poprzez ustanowienie systemu informowania i raportowania, który jest w rozsądny sposób zaprojektowany w celu dostarczenia kierownictwu aktualnych oraz dokładnych informacji wystarczających do tego, aby umożliwić podejmowanie świadomych decyzji dotyczących zarówno przestrzegania prawa, jak i decyzji biznesowych²⁹. Z uzasadnienia tego orzeczenia jednoznacznie wynika, że menedżer powinien wdrożyć *corporate compliance* – co najmniej – w formie informacji i monitoringu zgodności z prawem, aby móc skorzystać z ochrony BJR, a jego brak właściwie przesądza o odpowiedzialności korporacyjnej menedżera, nawet w przypadku ich bezpośredniego zaangażowania³⁰.

Jeśli chodzi o wytyczne DOJ, to sytuacja wygląda zgoła odmiennie niż w przypadku BJR, gdyż dostosowanie się korporacji do wytycznych nie stanowi obligatoryjnego obowiązku wynikającego z normy ustawowej. Dlatego też Departament Sprawiedliwości Stanów Zjednoczonych zachęca do samokontroli korporacyjnej polegającej na ustanowieniu *corporate compliance*, w tym do dobrowolnego ujawniania rządowi wszystkich faktów związanych z postępowaniem niezgodnym z prawem, które korporacja zidentyfikuje samoistnie³¹. Co istotne, istnienie *corporate compliance* samo w sobie nie jest wystarczające, aby odstąpić od przedstawienia korporacji zarzutów w postępowaniu karnym za czyny niezgodne z prawem popełnione przez jej kierownictwo i pracowników³². Ogólnie rzecz biorąc, w Stanach Zjednoczonych prokuratorzy stosują te same kryteria przy ustalaniu, czy przedstawić zarzuty korporacji co w przypadku osoby fizycznej, ale ze względu na charakter tej pierwszej, branych jest pod uwagę co najmniej jedenaście kryteriów, w tym kompleksowość oraz

²⁸ Por. The Bank Secrecy Act of 1970 (BSA), 84 Stat. 1118, the 91st United States Congress, Public Law 91-508, October 26, 1970; The Anti-Money Laundering Improvement Act, 31 U.S.C. 5323, the 117th United States Congress, Public Law 117-328, December 29, 2022.

²⁹ *In re Caremark Int'l Inc. Derivative Litig.*, Delaware Court of Chancery, 698 A.2d 959 (1996).

³⁰ Por. *Graham v. Allis-Chalmers Mfg. Co.*, Supreme Court of Delaware, 188 A.2d 125 (1963).

³¹ JM 9-28.900 – Voluntary Disclosures.

³² Por. *U.S. v. Basic Constr. Co.*, United States Court of Appeals, Fourth Circuit, 711 F.2d 570, 573 (1983); *U.S. v. Beusch*, United States Court of Appeals, Ninth Circuit, 596 F.2d 871, 878 (1979).

efektywność *corporate compliance*, zarówno w momencie popełnienia przestępstwa, jak i w momencie przedstawienia zarzutów³³.

Przeгляд orzecznictwa amerykańskiego uzasadnia przywołanie sprawy *U.S. v. Hilton Hotels Corp.*, w której Sąd Apelacyjny Stanów Zjednoczonych dla Dziewiątego Okręgu przyjął, że korporacja jest odpowiedzialna za działania swoich pracowników pozostające w ich zakresie obowiązków, nawet jeśli pracownicy lekceważą oficjalne instrukcje lub politykę przyjęte przez tę korporację³⁴. Z kolei w sprawie *U.S. v. Potter* Sąd Apelacyjny dla Pierwszego Okręgu uznał, że korporacja nie może unikać odpowiedzialności poprzez przyjęcie abstrakcyjnych zasad, które zabraniają jej pracownikom angażowania się w działania niezgodne z prawem, ponieważ nawet konkretne zasady skierowane do pracownika i uczciwe podjęcie wysiłków w celu nadzorowania stosowania się do tego typu regulacji nie zwalnia automatycznie korporacji z odpowiedzialności za jego niezgodne z prawem zachowanie³⁵.

Konkludując, BJR wywodzi się z *hard law*, którego bezpośrednim celem jest ochrona menedżera przed odpowiedzialnością korporacyjną za podjęcie decyzji biznesowej obciążonej ryzykiem biznesowym oraz prawnym, nawet jeśli okazała się ona błędna i poniesiono znaczną szkodę majątkową, pod warunkiem wypełnienia przesłanek określonych w § 144 (a)(1)-(3) DGCL. Pośrednim celem BJR jest zmotywowanie menedżera do kreatywności, innowacyjności i podejmowania większego ryzyka w dobrej wierze. Co istotne, BJR nie ma zastosowania w przypadku naruszenia prawa, nawet jeśli było ono nieumyślne, więc – co do zasady – BJR chroni przed ryzykiem biznesowym, a nie prawnym. W konsekwencji sąd ma powstrzymywać się od głosu w przedmiocie biznesowego osądu, a nawet decydowania o jego racjonalności, *a contrario* poddać dogłębnej kontroli proces podejmowania decyzji ze zgodnością z prawem.

³³ Kryteriami tymi są: 1) charakter i powaga przestępstwa (JM 9-28.400); 2) powszechność niezgodności z prawem w korporacji (JM 9-28.500); 3) historia niezgodnego z prawem postępowania korporacji (JM 9-28.600); 4) gotowość korporacji do współpracy (JM 9-28.700); 5) adekwatność i skuteczność programu zgodności korporacji w momencie popełnienia przestępstwa, a także w momencie podjęcia decyzji o przedstawieniu zarzutów (JM 9-28.800); 6) terminowe i dobrowolne ujawnianie przez korporację niezgodności z prawem (JM 9-28.900); 7) działania zaradcze korporacji (JM 9-28.1000); 8) skutki uboczne, w tym zaistnienie szkody (JM 9-28.1100); 9) adekwatność środków zaradczych (JM 9-28.1200); 10) kompleksowość śledztwa względem osób odpowiedzialnych za niezgodne z prawem postępowanie korporacji (JM 9-28.1300); 11) ustalenie zakresu naruszenia interesów jakichkolwiek ofiar (JM 9-28.1400).

³⁴ *U.S. v. Hilton Hotels Corp.*, United States Court of Appeals for the Ninth Circuit, 467 F.2d 1000, 1007 (1972).

³⁵ Zob. *U.S. v. Potter*, United States Court of Appeals, First Circuit, 463 F.3d 9, 25 (2006); Por. *U.S. v. Basic Constr. Co.*, United States Court of Appeals, Fourth Circuit, 711 F.2d 570, 573 (1983).

Z kolei wytyczne DOJ wywodzą się z *soft law*, których bezpośrednim celem jest ułatwienie prokuratorom prowadzenia śledztw w sprawach, w których podmiotem przestępstwa są korporacje. Nie ulega wątpliwości, że jedną z form tego ułatwienia jest możliwość niedochodzenia przez prokuratora odpowiedzialności karnej, w przypadku zaistnienia konkretnych okoliczności łagodzących i niewystępowanie okoliczności obciążających. Pośrednim celem jest ułatwienie wymierzenia sprawiedliwej kary dla oskarżonej korporacji³⁶, odpowiednie odstraszenie oraz zachęta dla korporacji do utrzymywania wewnętrznych mechanizmów zapobiegania, wykrywania i zgłaszania zachowań przestępczych. Z rozdziału ósmego pt. „skazanie organizacji” zawartego w Wytycznych w sprawie wydawania federalnych wyroków skazujących wynika, że posiadanie przez korporację kompleksowego, a także efektywnego programu zgodności może przynieść jej istotne korzyści przy wydawaniu wyroku³⁷. Przykładowo wynika z nich, że brak możliwości zapobieżenia danemu przestępstwu nie czyni programu nieskutecznym³⁸, a jeśli korporacja posiadała efektywny program zgodności w momencie popełnienia przestępstwa, redukowane są trzy punkty w ocenie wskaźnika kary – z zastrzeżeniem zaistnienia określonych okoliczności³⁹. Posiadanie programu uzasadnia też nałożenie niższej grzywny⁴⁰.

3. Komplementarność BJR i wytycznych DOJ w ujęciu podmiotowo-przedmiotowym

Zasadnicza różnica między BJR i wytycznymi DOJ polega na tym, że celem BJR jest ochrona przed odpowiedzialnością korporacyjną osoby fizycznej za zarządzanie majątkiem w imieniu innej osoby oraz w interesie korporacji (ochrona personalna), podczas gdy celem wytycznych DOJ jest ochrona przed odpowiedzialnością karną korporacji przed działaniami niezgodnymi z prawem (ochrona instytucjonalna). Podkreślenia wymaga fakt, że różnica ta może być jedynie pozorna, choćby dlatego, iż nie ma charakteru absolutnego, ponieważ zakresy przedmiotowe omawianych regulacji wzajemnie się przenikają lub uzupełniają. Z jednej strony BJR, chroniąc jednostkę będącą częścią korporacji, ochrania korporację, a wytyczne DOJ, chroniąc korporację,

³⁶ Zob. § 8A1.1. U.S. Federal Sentencing Guidelines.

³⁷ *Guidelines Manual 2016*, United States Sentencing Commission, Chapter Eight – Sentencing of Organizations, s. 525-573.

³⁸ Zob. § 8B2 U.S. Federal Sentencing Guidelines.

³⁹ Zob. § 8C2.5 (f) U.S. Federal Sentencing Guidelines.

⁴⁰ Zob. § 8C2.8 (a)(11) U.S. Federal Sentencing Guidelines.

której elementem są menedżerowie, ochrania osoby fizyczne. Z drugiej strony BJR może ochronić korporację, a przesądzić o odpowiedzialności menedżera albo wytyczne DOJ mogą ochronić menedżera, a odpowiedzialność zostanie przypisana korporacji.

O wzajemnym uzupełnianiu się BJR i wytycznych DOJ przesądza kilka czynników o charakterze przedmiotowym, a jednym z najistotniejszych jest transparentność procesu podejmowania decyzji biznesowej. W przypadku BJR transparentność wpływa na efektywność funkcji dowodowej, ponieważ pełny i łatwy dostęp do źródła dowodowego, w tym strategii, opinii, dokumentów, świadków oraz doradców, umożliwia sprawne wykazanie działania lub zaniechania w granicach prawa oraz dopełnienia obowiązków powierniczych menedżera i nieprzekroczenia przez niego uprawnień. Transparentność ogranicza ryzyko odpowiedzialności korporacyjnej, ponieważ z jednej strony wzmacnia poczucie stabilności i zaufania inwestorów, z drugiej zaś nie stwarza podejrzenia arbitralności decyzji. W doktrynie określono BJR mianem anomalii, zwłaszcza dlatego, że w wielu kontekstach prawa deliktowego czy karnego podmioty ponoszą odpowiedzialność prawną za wyrządzenie krzywdy innym⁴¹, podczas gdy zasada biznesowego osądu jest sprzeczna z tą doktryną – jej celem jest uniknięcie odpowiedzialności, nawet za podjęcie nierozsądnych decyzji biznesowych, które mogą prowadzić do znacznej szkody majątkowej akcjonariuszy, pod warunkiem wypełnienia przesłanek z § 144 (a)(1)-(3) DGCL⁴². Odwołanie się do anomalii jest uzasadnione, gdyż najbardziej efektywnym sposobem jej wyjaśnienia jest przeanalizowanie dostępnych danych oraz kontekst, w jakim się pojawiła, aby zrozumieć jej przyczyny i wpływ, co przesądza o fundamentalnym znaczeniu transparentności.

W przypadku wytycznych DOJ właściwość ta stanowi jedno z podstawowych kryteriów oceny efektywności programu zgodności i pomaga prokuratorom w udzieleniu świadomej odpowiedzi na pytanie, czy program zgodności korporacyjnej był efektywny w momencie popełnienia przestępstwa. Na przykład prokuratorzy powinni badać kompleksowość programu zgodności na podstawie przeglądu polityk i procedur, by upewnić się, że wypracowane rozwiązania – od właściwego przypisania odpowiedzialności, poprzez programy szkoleniowe, aż po tryby raportowania i komunikowania się – zapewniają, że program zgodności jest dobrze zintegrowany

⁴¹ Por. J. Feinberg, *Harm to others, The Moral Limits of the Criminal Law*, Oxford University Press on Demand, 1987, s. 19-22; R.A. Epstein, *The harm principle-and how it grew*, „The University of Toronto Law Journal” 1995, vol. 45.4, s. 369-417.

⁴² A.B. Badawi, *The Business Judgment Rule*, s. 2, [dx.doi.org/10.2139/ssrn.4465571](https://doi.org/10.2139/ssrn.4465571).

z działalnością korporacji. Jest to niezwykle istotne, transparentne dokumentowanie zasad, sposobu i trybu podejmowania decyzji ułatwia bowiem ocenę zakresu tej integracji. Nie mniej istotny jest fakt, że transparentność wpływa na przedmiotowy zakres sankcji, gdyż jej istnienie może przesądzić o możliwości zawarcia umowy między korporacją a Wydziałem Karnym DOJ w sprawie przyznania się do winy, odroczenia wszczęcia śledztwa (*Deferred Prosecution Agreement*) lub odmowy wszczęcia śledztwa (*Non-Prosecution Agreement*) albo wymierzenia łagodniejszej kary w orzeczeniu sądowym⁴³.

Podsumowanie

Mimo że BJR oraz wytyczne DOJ mają odmienny charakter normatywny, odpowiednio stanowią *hard law* i *soft law*, to obydwie instytucje prawne mają podobny cel funkcjonalny, czyli ochronę procesów decyzyjnych. BJR zabezpiecza menedżera przed odpowiedzialnością korporacyjną za nietrafnie podjętą decyzję biznesową, jeżeli postąpił zgodnie z prawem i obowiązkami powierniczymi, natomiast wytyczne DOJ chronią korporację przed odpowiedzialnością karną, jeśli wykaże ona istnienie efektywnego programu zgodności. Takie ujęcie zagadnienia uwidacznia komplementarność ochrony, która składa się na ekosystem korporacyjny. Tym bardziej, że ochrona menedżera wpływa na bezpieczeństwo korporacji, a ochrona korporacji oddziałuje na pozycję menedżera. Z tej synergii wynika, że rozróżnienie między ochroną menedżera oraz korporacji jest relatywne, a faktyczna efektywność ochrony zależy od współdziałania obu instytucji. Obydwie instytucje tworzą więc spójny standard zapobiegania niezgodnościom z prawem, który wzajemnie wzmacnia efektywność ochrony prawnej menedżera i korporacji w amerykańskiej gospodarce. W przedmiocie wzajemnie wzmacniającej się efektywności ochrony prawnej warto doprecyzować, że o ile BJR zachęca menedżera do zapewnienia zgodności z prawem względem korporacji, czyli niejako w wymiarze wewnętrznym, to wytyczne DOJ są stymulantem zgodności z prawem dla korporacji względem organów ścigania. Co ciekawe, wytyczne DOJ jako *soft law* stanowią krytyczny determinant uniknięcia ustawowej odpowiedzialności karnej, czyli tej najbardziej represyjnej.

⁴³ Por. E.R. Larence, *Corporate Crime: Preliminary Observations on DOJ's Use and Oversight of Deferred Prosecution and Non-Prosecution Agreements* 1, U.S. Government Accountability Office 2009, Gao-09-636t; M.R. Galeotti, *Memorandum on Selection of Monitors in Criminal Division Matters*, U.S. Department of Justice, Criminal Division, Washington, D.C., May 12, 2025.

BJR i wytyczne DOJ wzajemnie wzmacniają kulturę transparentności, ponieważ w obydwu przypadkach ma ona bezpośredni wpływ na efektywność oceny niezbędnej do podjęcia decyzji o zwolnieniu menedżera oraz korporacji z odpowiedzialności korporacyjnej lub karnej, albo obydwu łącznie. Transparentność decyzji biznesowej stanowi swego rodzaju determinantę ochrony przed odpowiedzialnością korporacyjną i karną. Dzieje się tak dlatego, ponieważ transparentność zapewnia łatwość oraz sprawność w dochodzeniu do prawdy materialnej, a także umożliwia dążenie na poziomie menedżera do działania zgodnego z prawem i korporacji do ujawniania niezgodności z prawem, co w rezultacie może uzasadniać tezę, że tworzy spójny system bodźców mających zapobiegać nawet zamiarowi działania niezgodnego z prawem. Komplementarność BJR oraz wytycznych DOJ przejawia się również przy ocenie ryzyka biznesowego i prawnego, ponieważ ryzyko biznesowe nie zawsze pociąga za sobą jakąkolwiek odpowiedzialność, podczas gdy ryzyko prawne, jeśli się zmaterializuje, może przesądzić o łącznym poniesieniu odpowiedzialności korporacyjnej oraz karnej. W konsekwencji celem dwupoziomowego systemu ochrony przed odpowiedzialnością jest ukształtowanie wzorca zachowania menedżera, a także okoliczności w korporacji do transparentnych i odpowiedzialnych procesów decyzyjnych, mającym służyć unikaniu strat i generowaniu zysków.

Prima facie wydaje się, że samoistne wytyczne DOJ jako *soft law* mają podrzędne znaczenie dla gospodarki amerykańskiej, ale zestawienie ich z BJR pozwala na ukazanie, że stanowią one część systemu prawnego, na który składa się rozpoznanie działania niezgodnego z prawem przez menedżera i korporację, zapobieganie temu działaniu oraz zwalczanie w przypadku jego wykrycia, aż wreszcie wydawanie wyroków przez sądy powszechne w następstwie tego działania. Takie ujęcie zagadnienia również nie przesądza o wyjątkowości tego systemu, a przejawem tej wyjątkowości jest dopiero ocena współpracy władzy wykonawczej, ustawodawczej i sądowniczej, zwłaszcza w stanie Delaware, która doprowadziła do ukształtowania spójnego otoczenia prawnego do działania menedżerów oraz korporacji. Wszystko to sprawia, że komplementarny związek między BJR jako *hard law* i wytycznymi DOJ jako *soft law* upowszechnia, a także ujednolica założenia polityczno-instytucjonalne w obrocie gospodarczym, których celem strategicznym jest zabezpieczenie interesów Stanów Zjednoczonych i krytycznej przewagi demokratycznego systemu prawnego. Konkludując, komplementarność BJR oraz wytycznych DOJ wpływa na fakt, że Stany Zjednoczone są jednym z najbardziej

dynamicznych rynków finansowych i kapitałowych, który – jak już wspomniano – stanowi motor napędowy innowacyjnej gospodarki amerykańskiej.

Bibliografia

Źródła prawa

The Anti-Money Laundering Improvement Act, 31 U.S.C. 5323, the 117th United States Congress, Public Law 117-328, December 29, 2022.

The Bank Secrecy Act of 1970 (BSA), 84 Stat. 1118, the 91st United States Congress, Public Law 91-508, October 26, 1970.

Ustawa z dnia 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych, Dz. U. z 2024 r., poz. 18.

Orzecznictwo

Aronson v. Lewis, 473, Supreme Court of Delaware, A.2d 805, 812 (1984).

Bryan v. Aikin, Delaware Court of Chancery, 82 A. 817, 10 Del.Ch. 1 (1912).

Graham v. Allis-Chalmers Mfg. Co., Supreme Court of Delaware, 188 A.2d 125 (1963).

In re Caremark Int'l Inc. Derivative Litig., Delaware Court of Chancery, 698 A.2d 959 (1996).

Kaplan v. Centex Corp., Delaware Court of Chancery, 284 A.2d 119, 124 (1971).

Malpiede v. Townson, Supreme Court of Delaware, 780 A.2d 1075 (2001).

Puma v. Marriott, Delaware Court of Chancery, 283 A.2d 693, 695 (1971).

Robinson v. Pittsburgh Oil Refinery Corp., Delaware Court of Chancery, 126 A. 46 (1924).

Shlensky v. Wrigley, Illinois Appellate Court, 237 N.E.2d 776, 780 (1968).

U.S. v. Basic Constr. Co., United States Court of Appeals, Fourth Circuit, 711 F.2d 570, 573 (1983).

U.S. v. Beusch, United States Court of Appeals, Ninth Circuit, 596 F.2d 871, 878 (1979).
U.S. v. Hilton Hotels Corp., United States Court of Appeals for the Ninth Circuit, 467 F.2d 1000, 1007 (1972).
U.S. v. Potter, United States Court of Appeals, First Circuit, 463 F.3d 9, 25 (2006).

Literatura

Badawi A.B., *The Business Judgment Rule*, dx.doi.org/10.2139/ssrn.4465571.
Bainbridge S.M., *Corporate Law*, 3rd ed., Foundation Press, 2015.
Bainbridge S.M., *Corporation Law and Economics*, Foundation Press, 2002.
Bainbridge S.M., *The Business Judgment Rule as Abstention Doctrine*, „Vanderbilt Law Review” 2019, vol. 57.
Beresford D.R., Katzenbach N., Rogers C.B., Jr., *Report of Investigation by the Special Investigative Committee of the Board of Directors of WORLDCOM, INC., EX-99.13 dex991.htm*, March 31, 2003.
Bishop C.G., *A Good Faith Revival of Duty of Care Liability in Business Organization Law*, „Tulsa Law Review” 2006, vol. 41.
Black L.S., Jr., *Why Corporations Choose Delaware*, Delaware Department of State, Division of Corporations, 2007.
Block D.J., Barton N.E., Radin S.A., *The Business Judgment Rule: Fiduciary Duties of Corporate Directors*, „Aspen Law & Business” 1998, t. 1.
Brejdek J., *Czy prezes spółki powinien być filozofem? O zasadzie business judgment rule, która doczekała się swojej kodyfikacji w Polsce*, „Prawo i Więź” 2021, nr 4.
Brodsky E., Adamski M.P., *Law of Corporate Officers and Directors: Rights, Duties, and Liabilities*, West, 2011.
Bullock J.W., *Delaware Division of Corporations: 2023 Annual Report*, U.S. Secretary of State, 2023.
Carney W.J., Shepherd G.B., Bailey J.S., *Lawyers, Ignorance, and the Dominance of Delaware Corporate Law*, „Harvard Business Law Review” 2012, vol. 2.
Carpenter L.R., *The Delaware Corporation*, Johns Hopkins Press, 1937.
Cunningham L., *Delaware Corporate Law Debate Feeds a Robust and Balanced System*, „Bloomberg Law” 2024, December 11, 2024.
Delaware Courts, Judicial Branch, Opinions and Orders, courts.delaware.gov/opinions.

- Desio P., *An Overview of the Organizational Guidelines*, U.S. Sentencing Commission.
- Eisenberg M.A., *The Duty of Good Faith in Corporate Law*, „Delaware Journal of Corporate Law” 2005, vol. 31, No. 1.
- Enron Trial Exhibits and Releases, The U.S. Department of Justice, Archives, www.justice.gov/archive/index-enron.html.
- Epstein R.A., *The harm principle-and how it grew*, „The University of Toronto Law Journal” 1995, vol. 45.4.
- Evaluation of Corporate Compliance Programs*, U.S. Department of Justice, Criminal Division, updated September 2024.
- Facts and Myths*, „Delaware Corporate Law”, corplaw.delaware.gov/facts-and-myths.
- Feinberg J., *Harm to others, The Moral Limits of the Criminal Law*, Oxford University Press on Demand, 1987.
- Fisch J.E., *The Peculiar Role of the Delaware Courts in the Competition for Corporate Charters University of Pennsylvania*, „University of Cincinnati Law Review” 2000, vol. 68.
- Galeotti M.R., *Memorandum on Selection of Monitors in Criminal Division Matters*, U.S. Department of Justice, Criminal Division, Washington, D.C., May 12, 2025.
- Guidelines for Good Practice in Internal Control, Ethics and Compliance*, Council of the Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), 8 February, 2010.
- Guidelines Manual 2016*, United States Sentencing Commission, Chapter Eight – Sentencing of Organizations.
- Handbook on Anti-Corruption Ethics and Compliance for Business*, OECD, the United Nations Office on Drugs and Crime and the World Bank, 2013.
- Joseph S. Nye Jr., *Think Again: Soft Power*, „Foreign Policy”, February 23, 2006, foreignpolicy.com/2006/02/23/think-again-soft-power/ [dostęp: 28.11.2022].
- Langevoort D.C., *Soft Law, Risk Cultures, and Law Abidingness: The Caremark Connection*, „Georgetown Law Faculty Publications and Other Works” 2022.
- Larence E.R., *Corporate Crime: Preliminary Observations on DOJ’s Use and Oversight of Deferred Prosecution and Non-Prosecution Agreements 1*, U.S. Government Accountability Office, Gao-09-636t, 2009.
- Manne H.G., *Our Two Corporation Systems: Law and Economics*, „Virginia Law Review” 1967, vol. 259, No. 2.

- McMillan L., *The Business Judgment Rule as an Immunity Doctrine*, „William & Mary Business Law Review” 2013, vol. 4, Iss. 2.
- Oversight on the U.S. Sentencing Commission and Guidelines for Organizational Sanctions: Hearings Before the Subcommittee on Criminal Justice of the Committee on the Judiciary, House of Representatives, One Hundred First Congress, Second Session, March 7 and May 24, t. 4, 1990.
- Seligman J., *A Brief History of Delaware's General Corporation Law of 1899*, „Delaware Journal of Corporate Law” 1976, vol. 1, No. 2.
- Sharfman B.S., *The Importance of the Business Judgment Rule*, „New York University Journal of Law and Business” 2017, vol. 14.
- Summers R.S., *Good Faith' in General Contract Law and the Sales Provisions of the Uniform Commercial Code*, „Virginia Law Review” 1968, vol. 54, No. 2.
- The Financial Aspects of Corporate Governance*, The Committee on the Financial Aspects of Corporate Governance, 1 December, 1992.
- Tricker B., *Corporate Governance: Principles, Policies and Practices*, Third Edition, Oxford University Press 2015.
- U.S. Attorneys' Manual, U.S. Department of Justice.
- U.S. Federal Sentencing Guidelines, U.S. Department of Justice.
- U.S. Sentencing Guidelines for Organizations, U.S. Department of Justice.
- Veasey E.N., *Economic Rationale for Judicial Decisionmaking in Corporate Law*, „Business Lawyer” 1998, vol. 53.
- Weinberg J.D., *Delaware Court Strengthens Protections for Independent Directors*, „Harvard Law School Forum on Corporate Governance”, May 20, 2015.

Summary

On the complementary relationship between the Delaware Business Judgment Rule and the U.S. Department of Justice Corporate Compliance Program Guidelines

Although the Business Judgment Rule (BJR) in Delaware law and the U.S. Department of Justice's Corporate Compliance Program Guidelines (DOJ Guidelines) differ in their normative nature, representing hard law and soft law, both legal institutions share a similar functional purpose: protecting decision-making processes. The BJR protects

managers from corporate liability for poor business decisions, provided they act in accordance with the law and their fiduciary duties, while the DOJ Guidelines protect corporations from criminal liability if they demonstrate an effective compliance program. The aim of this article is to compare the BJR and the DOJ guidelines and demonstrate the complementary relationship between them, not only that they complement but even reinforce each other. The acceptance of this research hypothesis is supported by the fact that the BJR defines the premises and scope of protection for managers' business decisions, while the DOJ guidelines define minimum organizational standards protecting corporations. This approach has comparative value, especially in the context of facilitating the interpretation of two new provisions introduced in Polish law in 2022: Article 293 § 3 and Article 483 § 3 of the Act of September 15, 2000 – the Commercial Companies Code. Furthermore, the article enriches the discussion on corporate governance, legal compliance, and managerial responsibility, in particular by presenting a case study on balancing managerial freedom to foster innovation while simultaneously protecting it from corporate and criminal liability.

Key words: corporate governance, Delaware General Corporation Law, soft law, Business Judgment Rule, compliance

Abstrakt

W artykule podjęto analizę w przedmiocie komplementarnego związku między zasadą biznesowego osądu (Business Judgment Rule, BJR) w prawie stanu Delaware a wytycznymi Departamentu Sprawiedliwości USA (DOJ) dotyczącymi Oceny Korporacyjnych Programów Zgodności. BJR stanowi mechanizm ochrony menedżerów przed odpowiedzialnością korporacyjną za decyzje biznesowe podjęte w dobrej wierze, z należytą starannością i przy dochowaniu obowiązków powierniczych. Z kolei wytyczne DOJ, jako instrument soft law, określają standardy skutecznych programów compliance, stanowiąc narzędzie oceny odpowiedzialności

karnej korporacji i element polityki zachęt do samokontroli, dobrowolnego ujawniania naruszeń oraz przeciwdziałania przestępczości gospodarczej. W artykule postawiono tezę, że obydwie instytucje – mimo odmiennego charakteru normatywnego – wzajemnie się uzupełniają. Z jednej strony BJR chroni menedżera, a z drugiej strony wytyczne DOJ chronią korporację, lecz przenikają się wzajemnie, tworząc spójny system transparentności i odpowiedzialności. Corporate compliance pełni w tym układzie funkcję pomostową, umożliwiając menedżerom dochowanie obowiązków wymaganych do zastosowania BJR, a korporacjom – skorzystanie z łagodniejszych konsekwencji karnych.

Słowa kluczowe: ład korporacyjny, Ogólne Prawo Korporacyjne Delaware, prawo miękkie, zasada biznesowego osądu, zgodność z prawem